

Tema: Svart
økonomi -
nordiske
strategier mot
arbeidslivskriminalitet

06

Innhold

Leder: "Du vil betale moms, du?"	3
Allt färre svenskar vill köpa eller utföra svarta jobb	5
Samordnad kontroll viktig i kampen mot svart arbete i Norge	8
Konflikt mellom jagt på sort arbejde og privatlivets fred	11
Ungdomsledigheten på Economic Forum: Hva er løsningen?	15
Jari Lindström: Arbetsministern som bytte sida..	18
Fælles linje skal afbøde EU-pres på den nordiske model	22
Yderområderne i Norden må have en dynamisk beskæftigelsespolitik.....	25
Sverige skärper reglerna för offentlig upphandling.....	27
OECD: Stor ökning av utlandsfödda läkare och sjuksköterskor.....	29
Tidspress större arbetsmiljöproblem i Norden än i resten av Europa	31

ARBEIDSLIV I NORDEN

Arbeidsforskningsinstituttet
Postboks 6954 St. Olavs Plass
NO-0130 Oslo

UTGIVER

Arbeidsforskningsinstituttet, Oslo, på oppdrag fra Nordisk ministerråd.

ANSVARLIG REDAKTØR

Berit Kvam

EMAIL

redaksjonen@arbeidslivinorden.org

WEB

www.arbeidslivinorden.org

Nyhetsbrevet utgis i en e-postutgave, som kan bestilles gratis fra www.arbeidslivinorden.org

ISSN 0809-9456 tildelt: Arbeidsliv i Norden (online)

Leder: "Du vil betale moms, du?"

Arbeidskriminalitet, svart arbeid, sosial dumping. Det handler om fusk og bedrag, men hvordan bekjempe ulovligheter som rammer velferdens spleiselag?

KOMMENTAR

28.09.2015

BERIT KVAM

«Ja, du ville jo betale moms, du?» Dette spørrende «du?» og det litt skjeve smilet som bredte seg over ansiktet, fikk meg til å lure. En invitasjon? Svart arbeid?

Debatten går sterkt i Norden om hvordan man skal hindre at spillereglene på arbeidsmarkedet undergraves av tilbud om svart arbeid og billig arbeidskraft.

Men det var en enkel tjeneste. Et byrå hadde rengjort leiligheten før ny eier skulle overta. Momsen betyr at 25 prosents avgift til staten kommer i tillegg til det rengjørerne skal ha for jobben. 25 prosent kan oppleves som mye, så svart?

Hadde jeg bodd i Sverige ville jeg ikke behøve å betale mer enn halve moms. Der innførte den forrige regjeringen i 2007 det de kaller RUT-avdraget som er et skattefradrag på slike tjenester. Både RUT og ROT er forklart i månedens tema om nordiske strategier mot svart arbeid.

Det svenske skattefradraget ble innført etter mønster fra Finland. Det ble i 2004 målt til å være en suksess, som hadde skapt mange nye arbeidsplasser.

I Sverige ser det ut til at skattefradraget har ført til en holdningsendring til svart arbeid. Tre ganger så mange svensker som før fradraget ble innført, er nå negative til svart arbeid. Regjeringen vil likevel redusere ordningen.

I Norden er holdningene til det å betale skatt stort sett positive så lenge vi føler at skatten er rettferdig, og at vi er med på et spleiselag.

- Spørsmålet er om man vil fuske, eller bidra til fellesskapet. Det henger nært sammen med tilliten til politikerne og at de forvalter pengene rett, sier svenske Katarina Nordblom, som har forsket på tema.

I Danmark vurderer regjeringen å innføre en ordning som ligner den svenske, og gi skattefradrag på håndverkstjenester. Samtidig skal det legges bånd på skattemyndighetenes mulighet til å kontrollere svart arbeid av hensyn til privatlivets fred. Private hager og arbeid på privat grunn skal skjermes for kontroll.

I Norge skjerpes derimot kontrollen gjennom samarbeid mellom ulike myndigheter og partene i arbeidslivet, og følges opp med holdningskampanjer, som en del av regjeringens 22 punkts strategi for å hindre arbeidslivskriminalitet. Foreløpig er det ikke snakk om å innføre skattefradrag på husholdningstjenester, for å få bukt med svart arbeid.

Holdninger oppstår ikke i et vakuum. Da jeg så det skjeve smilet, begynte jeg å lure. Svart? Og i hvilke lommer ville moms havne, hvis jeg betalte?

Jeg tok likevel sjansen. Håpet at han hadde forstått spleiselagets dynamikk.

"Ja, med moms".

Svart økonomi - nordiske strategier mot arbeidslivskriminalitet

– Det är inte bara så att man fått folk att köpa vita tjänster, men normerna har förändrats och det påverkar även de som inte köper tjänster, säger Katarina Nordblom, docent på Nationalekonomiska institutionen vid Göteborgs universitet.

Allt färre svenskar vill köpa eller utföra svarta jobb

Nästan tre gånger så många svenskar har idag en negativ hållning till svarta jobb jämfört med för sex år sedan. En förklaring till de ändrade attityderna är skatteavdraget för husarbete som infördes 2007 och 2008. Nu minskar regeringen avdragsrätten och kritikerna varnar för att det svarta arbetet kan öka.

TEMA

28.09.2015

TEXT OCH FOTO: GUNHILD WALLIN

Bakom varje svart jobb, oavsett om man säljer eller köper tjänsten svart, finns en människa som gör ett val – vill jag betala skatt eller inte? Naturligtvis finns det undantag. Svarta jobb kan

också erbjudas av papperslösa invandrare vars enda sätt till inkomst är att jobba svart, vilket också kan sätta andra överväganden ur spel för den som köper en svart tjänst. Men för ma-

joriteten i ett land styrs valet mellan svarta och vita jobb av synen på skatt – vill man fuska eller vill man bidra till det gemensamma? Mekanis- merna är komplicerade och sammansatta, berättar Katarina Nordblom, docent på Nationalekonomiska institutionen vid Göteborgs universitet.

– Bakom skattefusk finns rent ekonomiska incitament som ”tjänar jag på att fuska och finns risk för att åka fast?” Men om man bara såg till de ekonomiska incitamenten skulle fusket vara större än vad en sådan modell visar. Det som också vägs in i beslutet om skattefusk är sociala normer och de egna värderingar man har, det inre motståndet, man får dåligt samvete och det känns inte bra, säger Katarina Nordblom.

Det finns också ett socialt tryck om normen i ett samhälle är att betala skatt. Den enskilde väger in vad folk skulle kunna säga om man fuskar. Just detta sociala tryck, denna gemensamma syn på skatt, skiljer länder åt. Men vad skapar då normen?

– Det hänger nära ihop med tilliten till politikerna och att de förvaltar pengarna väl. Anser man däremot att politikerna är odugliga och tjänstemännen korrupta så känns det bättre att behålla pengarna själv, men dessa normer kan ändras över tid, förklarar Katarina Nordblom.

Ändrad syn på svart arbete

Hennes specialområde som ekonom är beteen- deekonomi och hur vi agerar i förhållande till skatter. För dagen är hon på besök i Stockholm för att föreläsa för Finansdepartementet om hur skatteavdragen för husarbete, ROT och RUT, som infördes 2007 och 2008 har påverkat svens- skarnas skattebeteenden. 2006 gjorde Skattever- ket en mätning genom ett slumpmässigt urval om hur svenskarna såg på att anlita svart arbet- skraft. Då tyckte 17 procent av de tillfrågade att det var helt fel att köpa sådana tjänster. 2012 ställdes exakt samma fråga och då ansåg 47 pro- cent att det var helt fel att anlita svart arbet- skraft. Skatteverkets egna undersökningar visar också på en växande ovilja mot svarta jobb hos skattebetalarna. På forskares vis uttrycker sig Katarina Nordblom noggrant:

-Jag kan inte säga att den förändrade synen på svart arbetskraft absolut beror på ROT och RUT, men det indikerar ett starkt samband, säger hon.

RUT och ROT som infördes för sju, respektive åtta år sedan innebär att man får göra avdrag för husarbete. RUT står för rengöring, under- håll och tvätt, medan ROT står för renovering, ombyggnad och tillbyggnad. Hittills har man som skattebetalare fått göra ett femtioprocentigt avdrag för vardera området på upp till sammanlagt 50 000 kronor per skattebetalande person. Nu ändrar den rödgröna regeringen vil- koren för både RUT och ROT. RUT-avdraget maximeras till 25 000 per skatteskyldig person och vissa delar tas bort. Redan borttaget är det omdiskuterade avdraget för läxhjälp. Avdragen för ROT-tjänster blir mindre, från dagens 50 till 30 procent, men taket på 50 000 är kvar. Mo- tivet för att dra ner på skatteavdragen är fram- för allt fördelningspolitiska.

Motiven för att införa RUT och ROT, som till- sammans kallas husavdraget, var flera. Nya jobb skulle skapas i tjänstesektorn, de yrkesar- betandes liv skulle underlättas och arbetslinjen skulle främjas genom att frigöra tid hos yrke- sarbetande. Fler svarta jobb förväntades bli vita eftersom det blev billigare och enklare att köpa vita tjänster.

Avdragen gynnar de högavlönade

RUT och ROT har varit omdiskuterade men också populära och allt mer använda. 2014 reg- istrerades 4,5 miljoner köp, en ökning med 2,5 miljoner köp sedan 2012. Kritikerna har invänt mot den fördelningsmässiga aspekten – avdra- gen gynnar de som redan har det bra och skat- temedel dras bort från åtgärder som gynnar al- la. Statistik visar också att det är vanligare bland dem med högre inkomster att göra husav- drag. 2014 uppgick skattesubventionen enbart för ROT-avdraget till 16,9 miljarder kronor. Förespråkarna har bland annat visat på att det skapats många nya jobb, inte minst för kvinnor som tidigare haft svårt att ta sig in på arbets- marknaden. I den lagrådsremiss som föregår höstens budget, sägs dock att en förändring av taket för avdrag på 25 000 drabbar få köpare och att förändringen därför tros ha liten effekt på sysselsättningen.

Frågan är då vad förändringarna i reglerna för RUT och ROT betyder för viljan att köpa vita tjänster? I lagrådsremissen förutspår en rad re- missinstanser ökat svartarbete, bland andra Ekobrottsmyndigheten, Företagarna, Sveriges Byggindustri för att nämna några. Enligt en un-

dersökning gjord av Skatteverket skulle 56 procent av de som köper tjänster med ROT-avdrag fortsätta at köpa vita tjänster om ROT inte hade funnits och sex procent skulle köpa svart. Motsvarande skulle 26 procent av köparna av RUT-tjänster fortsätta köpa vitt om avdraget försvann helt och åtta procent skulle köpa svart.

Normerna har förändrats

Hur förändringarna i RUT och ROT kommer att påverka skattebeteendet är i dagsläget svårt att svara på, konstaterar Katarina Nordblom, som dock ser ivrig ut vid tanken på att kunna forska på utvecklingen.

– Det är inte bara så att man fått folk att köpa vita tjänster, men normerna har förändrats och det påverkar även de som inte köper tjänster. Att köpa tjänster svart eller vitt har också uppmärksammats mer och sakta har motståndet mot att köpa svart ökat. Någonstans finns en gräns där normen är etablerad och frågan är om vi nått den gränsen, men det vet vi inte, säger Katarina Nordblom.

Samordnad kontroll viktig i kampen mot svart arbete i Norge

I Norge har personal från sex olika myndigheter samlats i gemensamma lokaler i Oslo, Bergen och Stavanger, för att bekämpa arbetskriminalitet. Gemensamma aktioner där 120 personer deltar samtidigt har genomförts mot bland annat byggarbetsplatser. Resultaten har hittills varit goda. Aktionerna samkörs med kampanjer mot svartjobb och har fått stort genomslag i medierna.

TEMA

28.09.2015

TEXT: BJÖRN LINDAHL, FOTO: EVA B. HAAKENSEN, ARBEIDSTILSYNET

- Det finns flera fördelar med att samarbeta så tätt. Vi kan samordna informationen vi får från flera olika register och disponerar fler resurser. Vi kan göra en analys baserad både på register och erfarenheter och vi kan dessutom beställa ytterligare information säger Pål H. Lund, som är chef för verksamheten på Arbeidstilsynet, det norska arbetsmiljöverket.

De fem kontrollorganen som samarbetar med polisen är förutom Arbeidstilsynet också de regionala och kommunala skattekontoren, tullen och NAV (som är en gemensam verksamhet där arbetsförmedlingen, försäkringskassan och kommunernas socialtjänst ingår). I Oslo invigdes det nya centret i februari i år. Där arbetar

det 19 personer. Fyra stora aktjoner ska genomföras varje år.

Uppbackningen från regeringen i kampen mot arbetslivskriminalitet har varit stor. Här informeras statsminister Erna Solberg och arbetsministern Robert Eriksson (till vänster) om arbetet av Pål H. Lund och Terje Ruud (till höger).

- Vi arbetar både mot de stora professionella verksamheterna och den delen av marknaden som riktar sig mot privatpersoner. I Oslo koncentrerar vi oss framförallt att försöka avslöja dem som står bakom svartjobben på den professionella marknaden och som tjänar de stora pengarna, säger Pål H. Lund.

- I Bergen och Stavanger koncentrerar de sig mer om privatpersoner som säljer eller köper svarta tjänster.

Arbeidstilsynets viktigaste uppgift i samarbetet är att fokusera på hur arbetsförhållandena är.

- Vi kontrollerar om arbetarna får den lön de ska ha och att de får betalt för övertid enligt regelverket. Vi ser om det finns nödvändig skyddsutrustning och om bostadsförhållandena är bra. Det hela sker i ett samarbete med arbetslivets parter och med de seriösa aktörerna i varje bransch.

430 verksamheter kontrollerades

Under den första storaktionen i februari i år granskades 430 verksamheter på olika byggarbetsplatser. Det inhämtades upplysningar om 1 200 personer, varav 150 kontrollerades noggrannare. Det visade sig då att 20 av dem inte hade skattekort och att fyra personer uppehöll sig olagligt i landet och blev utvisade. I 16 fall stoppades verksamheten på grund av fara för liv och hälsa, 10 miljoner kronor i obetalda skat-

ter och avgifter upptäcktes och 20 verksamheter var inte momsregistrerade.

- Aktionen avslöjade en rad kriminella förhållanden och regelbrott. Dessutom jobbas det vidare med en flera fall, så att det kan få ett ännu större omfång. Jag har jobbat i Arbeidstilsynet i 16 år och tycker att det är både givande och spännande med denna arbetsformen, eftersom insatsen ger stora resultat, säger Pål H. Lund.

Byggnäringen, renhållningsbranschen och restauranger hör till de branscher där man vet att det finns mycket arbetskriminalitet. Men kontroller har också gjorts eller kommer att göras inom jordbruket, fiskeindustrin och verksamheter som biltvätt.

- Om du betalar 150 kronor för att tvätta bilen och fyra personer börjar jobba med det samtidigt är det något som inte stämmer, kommenterar Pål H. Lund.

Svårt kartlägga omfånget

Att kartlägga hur stort omfånget av svart arbete är var en av de 22 punkter som den norska regeringen presenterade i sin strategi mot arbetslivskriminalitet i januari. Enligt tankesmedjan Agenda köper norska privatpersoner renhållningstjänster som motsvarar sex miljoner svarta timmar varje år. Det motsvarar 3 400 årsverk enbart i renhållningsbranschen. Omfånget har blivit så stort att det nästan är omöjligt för seriösa aktörer att vara konkurrenskraftiga. I Norge finns det inga ROT-, eller RUT-avdrag, skattelättnader som i Finland och Sverige ges till reparationer och underhåll av bostäder och till olika former av hushållstjänster, som städning.

Agenda är partipolitiskt oberoende, men delvis finansierat av LO. I sin rapport om svart arbete anser tankesmedjan att ROT- och RUT-avdragen har för många problematiska sidor för att den bör kopieras i Norge.

- Det är en administrativt tung och kostbar modell som har oklar effekt och som kan ge underlag för nya sorters fusk. Den har dessutom olyckliga fördelningseffekter genom att den gynnar hushåll med relativt höga inkomster, skriver tankesmedjan.

Än så länge är det därför utökad kontroll som är den viktigaste metoden att bekämpa arbetslivskriminalitet i Norge.

- Ingen ska känna sig trygg för att deras arbetsplats inte är den nästa som Arbeidstilsynet och andra kontrollorgan knackar på dörren. Det har också upprättats en nationell tipstelefon, där folk kan varsla oss om förhållanden som de reagerar på, säger Pål H.Lund.

- Det är viktigt att samhället får bukt på den sortens kriminalitet. Den kan på sikt undergräva välfärdssamhället och villkoren i arbetslivet. De som använder sig av svart arbete och annan form av kriminalitet uppnår en konkurrensvidande fördel gentemot som driver seriöst – till exempel genom att de låter bli att använda byggställningar för att säkra trygga arbetsförhållanden. Därmed kan de också sätta de arbetsplatserna som driver seriöst och lagligt i fara – och det kan också medföra olyckor som borde ha undvikits.

Hvad findes bak hækken? Skattemyndighederne i Danmark har gennemført mange hundrede kontrolbesøg på privat grund.

Konflikt mellem jagt på sort arbejde og privatlivets fred

Den danske regering vil forbyde jagt på sort arbejde i private haver. Arbejdsmarkedets parter og oppositionen frygter mere social dumping.

TEMA

28.09.2015

TEKST: MARIE PREISLER, FOTO: BJÖRN LINDAHL

Er jagten på sort arbejde vigtigere end privatlivets fred? Nej, mener den borgerlige danske regering, der derfor har stillet lovforslag om, at skattemyndighederne ikke længere må gå ind i private haver. Ja, mener venstrefløjen, fagbevægelsen og byggeriets arbejdsgivere, der alle forudser, at regerings skridt vil gøre det sværere at sikre ordentlige løn- og arbejdsvilkår i byggebranchen.

Der var voldsom politisk debat, da den danske skattemyndighed, Skat, i 2012 under den daværende socialdemokratisk ledede regering fik hjemmel til at gå ind i private borgeres haver uden en dommerkendelse for at undersøge, om der foregår sort arbejde på igangværende byggerier. Siden er der gennemført mange hundrede kontrolbesøg på privat grund, og i en

mindre andel af dem er der rejst tiltale for socialt bedrageri og sort arbejde.

Nu er debatten blusset op igen, for en af den nye borgerlige regerings første gerninger har været at fjerne Skats adgang til haver. Det skader retssikkerheden og er dybt krænkende for borgerne, at Skat kan spadsere direkte ind i en privatpersons have, mens politiet skal have en dommerkendelse, hvis de skal ind og undersøge folks ejendom, har skatteminister Karsten Lauritzen (V) sagt som argument for lovændringen, der allerede er førstebehandlet i Folketinget.

Middelalderlig skatteindkrævning

Grundloven, som al dansk lovgivning hviler på, slår fast, at boligen er "ukrænkelig", og at Folketinget kun i "særegne" tilfælde kan vedtage love, der giver offentlige myndigheder adgang til boligen uden dommerkendelse. Den ret bør ikke bruges her, mener skatteministeren, der har sammenlignet Skats adgang til haverne med "Kongens skatteindkrævere i Middelalderen".

Regeringens lovforslag lægger samtidig op til at afskaffe to andre skattekontrollbeføjelser, som er indført for at begrænse sort arbejde. Skats kontrollanter skal ikke længere kunne forlange, at arbejdere på eksempelvis en byggeplads på

privat grund skal vise fuldt CPR-nummer og gyldig legitimation. Og regeringen vil også fjerne det eksisterende krav, om at der ved byggerier til over 50.000 kroner skal være skilte med navn, adresse og CVR-nummer på den virksomhed, der udfører byggearbejdet.

Arbejdsmarkedets parter gør fælles front

Konservative, Liberal Alliance og DF bakker op om regerings forslag, der dermed har flertal og kan gennemføres til trods for, at oppositionen og arbejdsmarkedets parter i et samlet kor råber vagt i gevær.

At fastholde Skats adgang til private grunde, ret til at bede om cpr-numre og kravet om skiltning på byggepladser er helt nødvendige redskaber for at hindre social dumping, påpeger Socialdemokraterne. Der har kun været ganske få klager fra private over Skats adgang til deres haver, og det ser Socialdemokraterne som udtryk for, at Skat håndterer beføjelsen professionelt og respektfuldt.

Fagbevægelsen har også udtrykt frygt for en opblomstring af arbejde på urimelige vilkår og for sorte penge, og det samme har arbejdsgiverne. Lars Storr-Hansen, administrerende direktør i Dansk Byggeri, har udtalt, at han ser Skats mulighed for at gå ind på privat grund som en væsentlig del af bekæmpelsen af sort arbejde, og at det er dybt bekymrende, at skatteministeren prioriterer den ideologiske fane højere end praktiske hensyn og retsfølelsen hos danskere, der ikke udfører sort arbejde.

Norsk og svensk inspiration

Den danske Venstre-regering har samtidig relanceret et andet tiltag i kampen mod sort arbejde, som er inspireret af Sverige. Den danske regering har stillet lovforslag om at forlænge BoligJobordningen i tre år. Ordningen - også kaldet håndværkerfradraget - giver fradrag for lønudgifter op til 15.000 kr. til hjælp og istandsættelse i hjemmet eller en fritidsbolig. Den er inspireret af den svenske ROT- og RUT-ordning. Den danske ordning har dog hidtil kun haft meget begrænset effekt på sort arbejde, viser flere analyser.

Norge har også inspireret udformningen af de danske skatteregler mod sort arbejde: I Norge skal betalinger for ydelser over 10.000 NOK ske

elektronisk. I Danmark skal private betale regninger på mindst 10.000 kr. digitalt.

Dansk dobbeltmoral

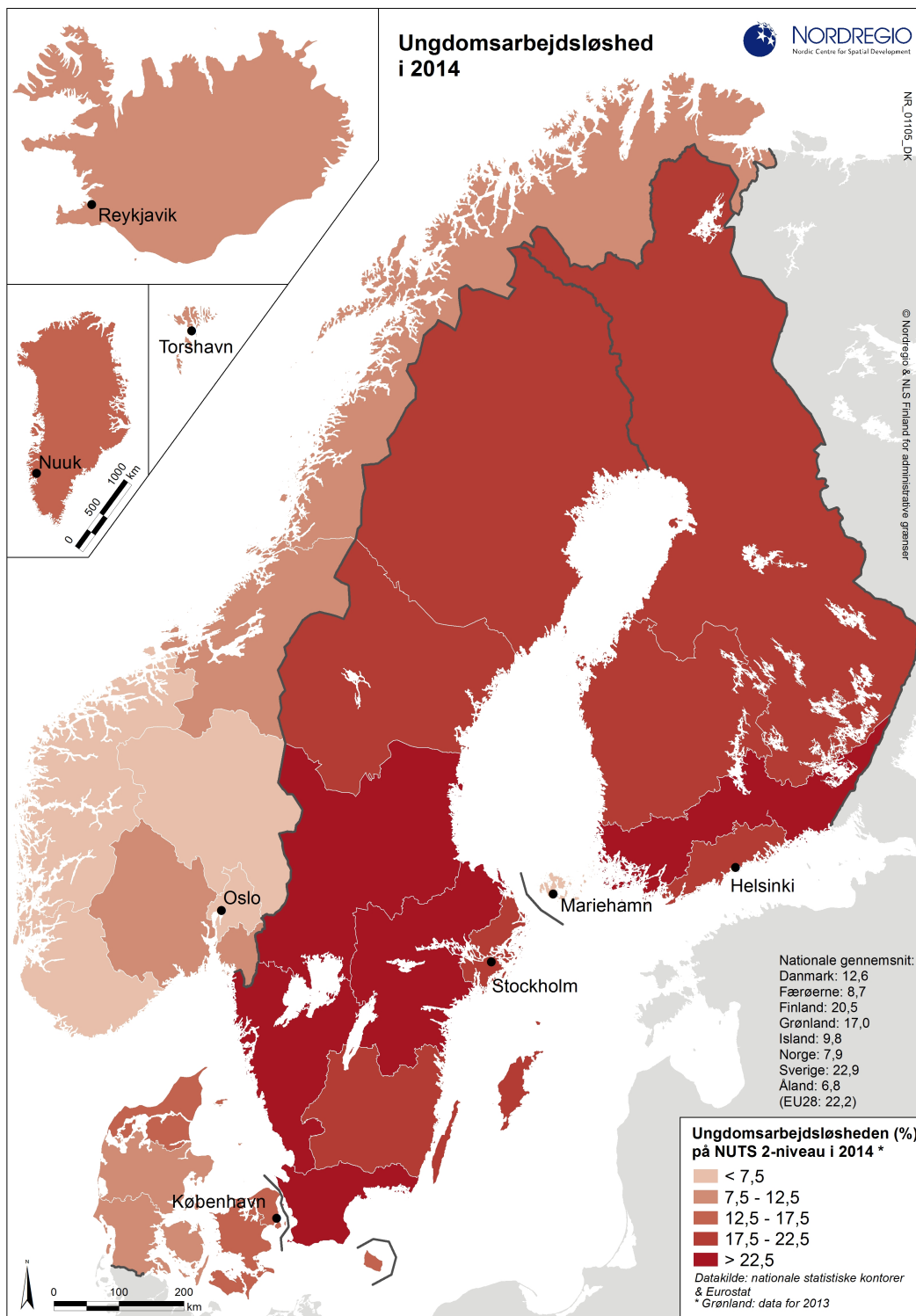
Der findes ikke komparative undersøgelser af, hvilke midler borgerne i de respektive nordiske lande finder acceptable i jagten på sort arbejde. Det oplyser en førende dansk ekspert i sort arbejde, Camilla Hvidtfeldt, cand.scient.soc. i Rockwool Fondens Forskningsenhed, der i en årrække løbende har målt og analyseret det sorte arbejde i Danmark.

- Men der pågår hele tiden en diskussion af, hvilke muligheder skattemyndighederne skal have for at forfølge de former for sort arbejde, som befolkningen er imod, og moral spiller en ikke uvæsentlig rolle i holdningen til sort arbejde, siger Camilla Hvidtfeldt.

Og hendes undersøgelser viser, at danskeres moral om sort arbejde er en anelse dobbeltmoralisk:

- De fleste danskere mener, at sort arbejde i hvert fald ikke er i orden, men samtidig er de forstående over for at arbejde lidt sort. Det viser sig på to måder: Dels er små beløb over mere accepterede end store, dels afhænger accepten af, hvem der udfører arbejdet. Eksempelvis er det

mere okay, at en skolepige arbejder sort, end at en håndværksmester gør det.

Kartet viser hvor forskellig ungdomsledigheten rammer land og regioner i Norden. Den mørkeste fargen indikerer at store områder i Sverige og Finland har langt flere unge ledige enn det er i for eksempel Norge eller Danmark.

Ungdomsledigheten på Economic Forum: Hva er løsningen?

Hva må gjøres for at ungdom skal få en ordentlig jobb å leve av? Ungdomsledigheten rammer landene i Europa og innad i Norden ulikt. Like fullt er ungdomsledigheten alle landenes store utfordring. Er ungdomsgarantien løsningen? Hva er svaret?

INNSIKT

28.09.2015

TEKST BERIT KVAM, ILLUSTRASJON NORDREGIO OG BERIT KVAM, FOTO: EUROPEAN FORUM

Spørsmålene ble stilt og svarene etterlyst av representanter fra European Youth Forum under en paneldebatt om ungdomsledigheten som var en av nesten to hundre ulike paneldebatter på 25th Economic Forum i Polen.

Economic Forum Krynica er en høyprofilert politisk- økonomisk konferanse med deltakere fra politikk, samfunns- og næringsliv. Konferansen arrangeres årlig i den polske byen Krynica-Zdrój, nær grensa til Slovakia. Economic Forum Krynica har tatt mål av seg til å bli til et «Davos» for Øst- og Mellom-Europa, slik den lille sveitsiske byen er blitt merkevaren for World Economic Forum. I år feiret konferansen 25 års jubileum med ikke mindre enn tre presidenter, fra Polen, Kroatia og Makedonia, tilstede på åpningsdagen. I alt samlet konferansen i dagene 8. til 10. september over 3000 deltakere som diskuterte alt fra sikkerhetspolitikk, næringsutvikling, energi- og internasjonal politikk til ungdomsledigheten.

På forumets siste dag talte også Polens statsminister Ewa Kopacz til konferansen.

Ewa Kopacz var særlig opptatt av strømmen av flyktninger til Europa og oppfordret til solidaritet, felles politisk enighet og en anstendig behandling av flyktningene. I skyggen av flyktningekatastrofen, som kom til å prege diskusjonen i flere fora, sto ungdomsledigheten i fokus under en av nærmere to hundre paneldebatter.

Ungdom utfordret

European Youth Forum arrangerte selv en sidekonferanse og ungdommene markerte seg også på hovedkonferansen med kritiske, men også undrende spørsmål. Hva er strategien? var ett av spørsmålene de stilte paneldeltakerne fra Danmark, Polen, Ungarn, Ukraina og Arbeidsliv i Norden.

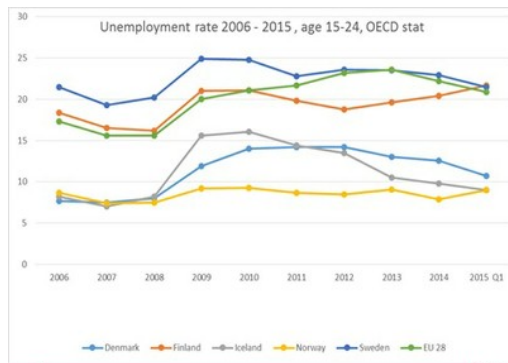
Venstre: Berit Kvam, Izabela Kloc, Morten Binder, Katalin Novak, Rafal Wos, Oleg Vostrykh.

Bredden i panelet speiler ikke minst det mangfoldige bildet som preger Europa. Med en ledighet i Polen blant ungdom i alderen 15-24 på 23,9 prosent og i Ungarn på 20,4 er landene på nivå med Finland, der ungdomsledigheten i samme aldersklasse i 2014 var 20,5 prosent, og Sverige, med 22,9 prosent, ifølge Eurostat.

Selv om man trekker fra andelen svenske unge som både er i utdanning og arbeidssøkende, er

antallet langt høyere enn antallet unge arbeidsløse i aldersklassen 15-24 år i Danmark, Island og Norge. Men nå ser utviklingen ut til å snu i noen land. Også EU28 er på vei ned:

Utviklingen i ledigheten 15-24 år i Norden og EU 28

Diagrammet vi har utarbeidet på bakgrunn av statistikk fra OECD viser at utviklingen i Norden går i ulik retning. Ungdomsledigheten i Island er på vei ned og er snart like lav som før krisen rammet i 2008/2009.

I Sverige er også tendensen at ungdomsledigheten går noe ned, mens ledigheten i Danmark nærmer seg nivået før krisen inntraff.

I Norge og Finland er tendensen motsatt. I begge landene stiger arbeidsløsheten generelt, og særlig blant de unge.

Ungdomsgarantien en løsning?

Ett av svarene Europas regjeringer har gitt til de unge, er ungdomsgarantien. Denne ble vedtatt i EU i 2013 og implementeringen er i gang i alle medlemslandene. Ifølge EU-kommisjonens dokumentasjon er dette "sannsynligvis den strukturen reformen i Europa som har fått raskest gjennomslag."

Ungdomsgarantien er en garanti til alle unge om at de innen fire måneder etter at de er blitt arbeidsløse eller har avsluttet utdanningen skal få tilbud om opplæring eller et godt arbeid i tråd med utdanning og erfaring.

ILO har gjort en første undersøkelse av erfaringene så langt: The Youth Guarantee programme in Europe: Features, implementation and challenges.

Forfatterne karakteriserer ungdomsgarantien som "en av de mest innovative arbeidsmarked-reformene de seneste årene."

Suksessfaktorene som refereres for gjennomføringen av ungdomsgarantien er: tidlig intervensjon, identifikasjon av målgruppene, et godt institusjonelt rammeverk, høy kvalitet på programmene og tilstrekkelige resurser.

Undersøkelsen konkluderer blant annet med at medlemslandene har lagt gode planer i tråd med suksessfaktorene, men at det ikke er satt av tilstrekkelige resurser til å gjennomføre de gode intensjonene. Analysens estimat er at ungdomsgarantien i de landene som er med i undersøkelsen er underfinansiert med inntil 7,3 milliarder Euro.

Ikke nok resurser.

Ungdomsgarantien var også stikkordet for innsatsen landenes representanter i panelet trakk frem. Den polske politikeren Izabela Kloc understreket sterkt betydningen av ordningen og planene fremover, men ga samtidig uttrykk for at de foreløpig har kommet kort i gjennomføringen.

Izabela Kloc ble utfordret av representantene fra European Youth Forum som spurte hva hun mente måtte gjøres for å sikre at ungdom skulle få tilbud om jobber som ikke var av elendig og midlertidig karakter.

Også EU kommisjonen har kritisert kvaliteten på arbeidet unge i Polen tilbys: "Polen har det nest høyeste antallet unge på midlertidige kontrakter, og overgangen fra midlertidige til faste jobber er lav."

Izabela Kloc, som tilhører opposisjonen i parlamentet, la i sitt svar ikke skjul på at Polen har store budsjettmessige og organisatoriske utfordringer når det gjelder gjennomføringen av ungdomsgarantien. Men målet er der, mente hun.

Nordiske land er blant landene som er kommet langt i å gjennomføre ungdomsgarantien. Ideen er hentet fra ordninger som nordiske land innførte allerede på slutten av åttitallet og begynnelsen av nittitallet, men strategien er i dag mer utviklet enn datidens.

I Norden har landene kortet ned garantitiden fra fire til tre måneder. Danmark skiller seg ut med mer ambisiøse mål. De har kuttet garantitiden til to uker, fortalte Morten Binder, direktør i Styrelsen for arbeidsmarked og rekruttering, under debatten. Han fortalte videre at Danmark har knyttet sosiale stønader til aktivitet. Det vil si at unge som ikke er i jobb eller opplæring må ta imot tilbud om aktivitet innen to uker for å få sosiale ytelser.

Ungdomsledigheten i Danmark er lav sammenlignet med ungdomsledigheten i EU generelt, men de har en utfordring når det gjelder antallet unge NEET, unge som hverken er i arbeid, utdanning eller opplæring, understreker EU-kommisjonen i sin omtale av gjennomføringen av ungdomsgarantien: "Denne utfordringen må adresseres før de unge går tapt i overgangen mellom skole, utdanning og arbeid." Det er en utfordring Danmark nå forsøker å løse gjennom en forsterket innsats.

Hva er det som skal til?

Arbeidsliv i Norden har skrevet en rekke artikler om de gode eksemplene: om 90-dagersgarantien i Sverige, om tiltak for å få ned tallet på NEETs i Danmark, om den finske ungdomsgarantien og andre tema som handler om hvordan man kan hjelpe unge inn i arbeidslivet gjennom aktive tiltak, eller bidra til å øke den enkeltes kompetanse og fullføre videregående skole.

Et gjennomgående trekk blant de gode eksemplene, er nettopp de suksessfaktorene som EUs

ungdomsgaranti omtaler. I særdeleshet gjelder det at unge som har problemer med å fullføre en skolegang, eller å komme inn i arbeidslivet, må sees som individer med individuelle behov og utfordringer. Men selv om oppmerksomheten om utfordringene er stor slik debatten under Economic Forum i Krynica viste, er det fortsatt langt igjen før ledigheten blant Europas unge når et anstendig nivå, når milliardene utelir.

Bistra tider för Jari Lindström. Sannfinländarnas minister tvingas försvara regeringens nedskärningslinje och bryta vallöftena

Jari Lindström: Arbetsministern som bytte sida

Jari Lindström var för några år sedan en arbetslös pappersarbetare på en bruksort utan framtid. I dag är han arbetsminister och justitieminister i den finländska regeringen som planerar att slopa många förmåner. Lindström tvingas försvara beslut han för en kort tid sedan nog hade kämpat emot.

PORTRETT

28.09.2015

TEXT: CARL-GUSTAV LINDÉN, FOTO: CATA PORTIN

I vårens riksdagsval skrällde Sannfinländarna med 17,6 procent av rösterna och gick in i riksdagen som landets näst största parti. Valsegern berättigade till en plats i den av centerledaren Juha Sipilä styrda regeringen. Sipilä, med en bakgrund som framgångsrik företagsledare i IT-branschen, har bestämt sig för att Finlands konkurrenskraft måste förbättras med hjälp av

nedskärningar av offentliga utgifter och sänkta förmåner. Regeringen lovar att skapa 110 000 nya jobb, men löftet har inte imponerat på fackförbunden som tackat nej till förslaget om ett så kallat samhällsfördrag mitt i en avtalsperiod.

Populistpartiet, som samlade röster med löftet att försvara den marginaliserade befolkningens

intressen, har nu hamnat in i en situation där oppdraget blev det motsatta. De som berörs av nedskärningarna är framför allt låginkomsttagare. Hur känns det för partiets frontfigurer?

Var själv arbetslös

Arbeidsliv i Norden frågar Jari Lindström, 50 år, som sedan början av sommaren är Sannfinländarnas arbetsminister, tillika med ansvar för justitieministeriet. Intervjun sker per epost på grund av regeringens intensiva förhandlingar.

Lindströms personliga historia smälter på ett intressant sätt samman med Sannfinländarnas framgångar. Han kommer från Kuusankoski i södra Finland, en av de många bruksorter som blivit offer för omstruktureringen inom skogsindustrin. Han arbetade i många år för skogsbolaget UPM, som bland annat ägde pappersfabriken Voikkaa i hans hemort Kuusankoski. Arbeidsliv i Norden har tidigare beskrivit hur nedläggningen av fabriken år 2006 påverkade den lilla orten med knappt 20 000 invånare. Skogsindustrin i Finland kämpar med omstruktureringar som gjort tiotusentals pappersarbetare arbetslösa. Lindström var tidigare vice förtroendemann i pappersarbetarnas fackförbund som i praktiken var en del av det socialdemokratiska partiet. Kuusankoski var då socialdemokraternas enda starka fäste i Finland utanför de stora städerna. När Voikkaa stängdes blev även Jari Lindström arbetslös. Missnöjet med socialdemokraterna bland partiets kärntrupper är en av förklaringarna till Sannfinländarnas framgångar.

Stöder dödstraff

Efter stängningen av Voikkaa jobbade Jari Lindström under flera år på korttidskontrakt vid närliggande skogsindustrier innan han år 2011 lyckades bli invald i riksdagen. Lindström, som själv ägnat sig åt tyngdlyftning på fritiden, var inspirerad av showboxaren och sannfinländaren Toni Halmes populistiska framtoning i politiken.

Lindström fick internationell uppmärksamhet för uttalandet att han kan tänka sig dödsstraff i situationer där någon av hans närmaste har bragts om livet. Dödstraff i fredstid avskaffades officiellt år 1949 och i krig år 1972.

Nu när Jari Lindström fått tillträde till maktens inre rum är läget ändå ett helt annat än då han gav sig in i politiken. Regeringen kämpar för att omstarta den ekonomiska tillväxten i ett land där finanskrisen år 2008 fortfarande inte släppt sitt grepp och där Nokias krasch skakat om de ekonomiska grundvalarna. De ekonomiska problemen avspeglar sig i arbetslöshetssiffrorna som är på väg upp. På ett år har den öppna arbetslösheten stigit från 7,4 till 8,3 procent och kan passera 10 procent nästa år. Om stödåtgärderna räknas med är arbetslösheten hela 18,2 procent.

Vad tänkte du om kommande reformer och nedskärningar när du blev minister?

- Jag visste att det skulle bli både tufft och svårt.

Vilken har varit den största överraskningen?

- Den största överraskningen är den mentala belastningen. Den är mycket större än jag kunde vänta mig.

Konflikter väntar

Regeringens ambition är att sänka lönekostnaderna med fem procent, bland annat genom minskade övertids- och söndagsersättningar. Det är en rättighet som framför allt gynnar lågavlönade och som Sannfinländarna inför valet betecknade som "helig". Landsorganisationen FFC säger att de ser hot om konflikter på arbetsmarknaderna ifall regeringen går inför för en sparlinje inom arbetslöshetsskyddet och en diktatlinje vad gäller lokala avtal. Hur kan konflikten undvikas?

- Genom dialog. Jag har ingen större visdom än så.

Företagarna och branschorganisationen Finlands näringsliv tackar regeringen, men inte fackförbunden. Hur opplever du det som tidligere facklig aktivist?

- Det är plågsamt for jag vet ju hur fackrörelsen tänker. Å andra sidan måste vi göra reformer.

Effektene av de beslut som fattas märks først om tio-femton år. På vilket sätt, tror du?

- Vi är tvungna att tro på att detta får effekt, annars skulle man ju inte våga göra någonting alls.

Hur hanteras så här svåre spørsmål inom partiet?

- Vi har gruppmøtene, forhandlinger og andre sätter at kommunisere internt.

En av den förra regeringens bedrifter var att få till stånd ungdomsgarantin som ger unga rätt till jobb, studieplats eller stödåtgärder. Kommer ni att hålla fast vid den?

- Den finns med og ska utvecklas i riktning mot en samfundsgaranti.

I Finland lever omkring 50 000 ungdomar utan vare sig jobb eller utbildning utöver grundskolan. Regeringen har ännu inte konkretiserat vad samfundsgarantin går ut på, men idén har funnits med i centerpartiets program inför riksdagsvalet där målet var att halvera antalet ungdomar i riskzonen og samtidigt spare "miljarder" i bidrag.

Kvinnorna försvann

Man ser väldigt få kvinner ved forhandlingsbordene, om ens någon, når regering og arbeidsmarknadsparter sitter og forhandler om avgörande samhällsfrågor. Varför? Är detta något som inte berör kvinner? Är kvinner ikke kapable att forhandle om dette?

- Det är män som har valts for dessa oppgifter i de enskilda organisationene og det är nog orsaken. Vi borde ha fler kvinner.

Vilken personlig relation har du till kvaliteten på arbeidslivet i Finland? Vilka är problemene og hur borde arbeidslivet utvecklas?

- På en del av arbeidsplassene är saker og ting i skick, men det finns mycket at forbedre vad gjelder ledarskap, möjlighetene at påverka in-

nehållet i arbeidet, arbeidsplassfrågor og så videre. Lokale avtale kunde ge oss fler verktøy.

Fattigdomsfällor

En av regeringens kapphæstar är att öka sysselsättningsgraden. Jari Lindström har ved flere tilfællen talat om mekanismer som gör at arbeidsløse ikke kan eller vill ta emot de jobb som erbjuds. I Finland kallas bidragssystem som sägs hindra sysselsætning for flitfæller, i Sverige fattigdomsfæller eller marginaleffekter.

När du var arbeidsløs, hvilken form av flitfæller opplevde du då?

- Det inkomstbundne stødet var på en bra nivå, men det kan få en passiverende effekt på somlige. Dessutom kan arbeidsgiverens plikt at återanställa passivere folk som då kanskje venter på at kallade tilbake.

Föddes då tanker kring hur arbeidskraftspolitikken kunde forbedras?

- I riktning mot aktivisering, men det kræver arbeidsplasser.

Du berättade ved en presskonferens nyligen at du talat mycket med folk om kvaliteten på arbeidsplassforbedringen. Vad har folk sagt?

- Det har kommet respons om snåriga arbeidskraftstjenester og tolkninger og at folk måste vente længe på at få service. De får svar av typen "vi återkommer om ett halvår".

Ombudsman Harri Hietala ska snart presentere sine idéer om hur den lokale avtalsretten kan utvidgas. Hur stor tyngd får hans forslag?

- Rapporten har en betydelse, men kan forstås ikke løse samtlige problemer.

Vilken är din oppfatning om arbeidslivet i Finland jämfört med Sverige, Norge og Danmark?

- I Danmark är det mycket lættare at säga opp folk og de arbeidsløse aktiveras mycket ampert. Samtidigt är den inkomstrelaterede ersættningen høgre.

Hurudan kontaktyta till det nordiske har du?

- Den är tynn, men under høsten träffar jag nordiske kolleger.

Hur förmår du själv slappna av trots det krävande uppdraget?

- Man måste bara ta tid för sig själv och sina närmaste. Jag åker till stugan.

Jørn Neergaard Larsen efterlyser en større grad af fælles fodslag mellem de faglige organisationer, eksempelvis i forhold til det spørgsmålet om, hvorvidt EU skal lovgive om mindsteløn.

Fælles linje skal afbøde EU-pres på den nordiske model

At bevare den unikke nordiske aftalemodel vil kræve tilpasninger og fælles fodslag. Det var vurderingen hos den danske beskæftigelsesminister, danske EU-politikere og arbejdsmarkedets parter ved en konference med udgangspunkt i en ny rapport om den nordiske aftalemodel og EU.

NYHET

28.09.2015

TEKST: MARIE PREISLER, FOTO: MALTE KJEMS, EUROPA

At EU-lovgivning og EU-domme er stærkt på vej til at undergrave den unikke danske og nordiske arbejdsmarkedetsmodel er et helt misvisende billede. I hvert fald hvis man spørger den danske beskæftigelsesminister Jørn Neergaard Larsen.

- Stillet lidt skarpt op så er den eneste trussel mod den danske model hos arbejdsmarkedets parter og politikerne. Jeg ser ingen trusler udefra, sagde beskæftigelsesministeren i sin tale ved en konference om EU og den danske aftale-

model, som den nordiske fagbevægelse (NFS), og den danske tænketank Europa var værter ved 25. september i København. Konferencen var opfølgning på rapporten "Europa og den nordiske aftalemodel", som netop er udgivet af NFS og Nordisk Ministerråd.

Jørn Neergaard Larsen har været Danmarks beskæftigelsesminister siden dannelsen af den nye Venstre-regering i juni 2015, og inden da var han i 19 år direktør for Dansk Arbejdsgiverforening (DA), økonomisk vismand, dommer i

arbejdsretten og medlem af Dagpengekommissionen. Han kender dermed den danske og nordiske arbejdsmarkedsmodel ind og ud og er varm fortaler:

- Jeg er uforbeholden i min anerkendelse af måden, arbejdsmarkedets parter udvikler modellen. Den er noget af det mest globale, der findes noget sted i verden.

Han ser modellen som garant for et arbejdsmarked, hvor lønmodtagere let kan skifte job, og peger på, at den mulighed bliver brugt flittigt: Cirka 750.000 danskere får på et år nyt arbejde, og det sikrer, ifølge ministeren, en "fantastisk dynamik og produktivitet". Ministeren kender heller ingen anden model, der indeholder så meget social kapital og sund udvikling af virksomhedskultur.

Panderynker hos ministeren

Alligevel er der grund til panderynker, mener ministeren. For modellen er under pres. Men presset ser han ikke komme fra øget EU-regulering og EU-domme. For parterne på det danske arbejdsmarked er, ifølge ministeren, eminent dygtige til at spotte, hvor der er brug for at flette EU-regelværk sammen med det danske aftalesystem. Parterne finder de nøgler, der skal til.

Problemerne skyldes, ifølge ministeren, at danske forsørgelsessystemer åbner for en fødekæde af offentlig forsørgelse. Det er ikke en trussel mod den danske aftalemodel, men det er en opgave, der skal løses, fastslog ministeren, der ved mange lejligheder også før han blev minister har erklæret sig som varm fortaler for at beskære de offentlige ydelser. Han har blandt andet kaldt Danmark et "taberland" i forhold til Sverige i forhold til antal voksne i den

arbejdsdygtige alder, der bliver forsørget af staten.

Jørn Neergaard Larsen efterlyser samtidig en større grad af fælles fodslag mellem de faglige organisationer, eksempelvis i forhold til det ømtålelige spørgsmål om, hvorvidt EU skal lovgive om mindsteløn. Den danske og nordiske fagbevægelse ser generelt lovbestemt mindsteløn som en katastrofe, mens lønmodtagerorganisationer i mange andre EU-lande ønsker lovbestemt mindsteløn som et værn mod social dumping og urimelige vilkår på arbejdsmarkedet, og hovedparten af EU's medlemslande har også allerede en national mindsteløn. Den uenighed skaber uklarhed og gør det vanskeligere at forklare EU-Kommissionen og EU-Domstolen, at der er brug for at strikke løsninger sammen, der tilgodeser den danske arbejdsmarkedsmodel, mener beskæftigelsesministeren.

Kom ud af boblen

Formanden for NFS, Bente Sorgenfrey, medgav ved konferencen, at der er meget stor uenighed i europæisk fagbevægelse om lovbestemt mindsteløn, og at det giver klare udfordringer i forhold til at give europæisk fagbevægelse et tydeligt mandat i dialogen med EU.

Fra højre til venstre: Bente Sorgenfrey, Pernille Knudsen, Lizette Risgaard.

I fagbevægelserne i sydeuropæiske lande er et stort ønske om lovbestemt mindsteløn. Bente Sorgenfrey understregede, at hun er imod både lovbestemt mindsteløn og almengøring af overenskomster, som det praktiseres i Norge, men spørgsmålet må kunne diskuteres, selvom det er kontroversielt i den nordiske fagbevægelse.

- Vi kan ikke sidde i vores egen lille boble og ikke ville se på udfordringerne, sagde hun.

NFS repræsenterer næsten ni millioner lønmodtagere i Norden som medlemmer af i alt 16 LO-organisationer, tjenestemand- og akademikerorganisationer, herunder den danske hovedorganisation FTF med 450.000 offentligt og privat ansatte danske lønmodtagere, som Bente Sorgenfrey er mangeårig forbundsformand for.

En egentlig EU-fastsat mindsteløn synes ikke realistisk i en overskuelig fremtid, men de nordiske modeller er i stigende grad undtagelsen i Europa, fastslår rapporten "Europa og den nordiske aftalemodel". I rapporten beskriver en række eksperter, hvordan EU-lovgivning og EU-rets indvirker på de nordiske landes arbejdsretslige regler, eksempelvis om løn.

- Overførselsindkomster som ulandsbistand og bloktilskud til Grønland og Færøerne giver mindre incitament til selvstændig økonomisk udvikling, siger Lise Lyck.

Yderområderne i Norden må have en dynamisk beskæftigelsespolitik

- Uanset om ledigheden er høj eller lav, så er det af afgørende betydning, at der foreligger en konkret og dynamisk beskæftigelsespolitik, som er istand til at modstå svingninger i konjunktoren. Beskæftigelse er afgørende for, om et samfund kan overleve på længere sigt, og det gælder især små samfund.

NYHET

28.09.2015

TEKST OG FOTO: INGI SAMUELSEN

Sådan lød hovedbudskabet i Lise Lyck's oplæg til arbejdsmarkedskonferencen i Nordens Hus i Tórshavn, Færøerne, onsdag 26. august. Lise Lyck er erfaren lektor i økonomi fra Copenhagen Business School.

På konferencen, arrangeret af det danske formandskab i Nordisk Ministerråd i samarbejde med det færøske erhvervsministerium, blev beskæftigelsen i Nordens yderområder taget til behandling. "Hvordan sikres bæredygtige arbe-

jdsmarkeder i Nordens yderområder?" var titlen for konferencen, hvor der især blev fokuseret på arbejdsmarkederne i Færøerne, Grønland og Åland kombineret med regionalpolitiske indsatser i Danmark, Norge og Island.

Væk med bistand og tilskud

Der er enighed om, at der ligger store udfordringer i at bibeholde beskæftigelsen i de

nordiske yderområder, som tit er ramt af fraflytning og befolkningsstillbagedgang.

Nogle områder klarer udfordringerne, men det kræver en målrettet indsats, siger Lise Lyck, og giver overførselsindkomster i form af bloktilskud en del af skylden for at udviklingen i andre områder går den forkerte vej.

- Overførselsindkomster som ulandsbistand og bloktilskud til Grønland og Færøerne giver mindre incitament til selvstændig økonomisk udvikling, og er derfor ikke med til at udvikle og styrke det lokale erhvervsliv. Målrettet erhvervs- og beskæftigelsespolitik skal i stedet pege i en retning, som gør erhvervslivet i lokalområderne mere selvstændigt og stærkere, siger Lise Lyck.

Krav til kulturen

Men fornuftig beskæftigelsespolitik i udkantområderne er andet og mere end finans- og erhvervs politik. Det er også kulturpolitik, uddannelsespolitik og skattepolitik.

Bibeholdelsen af en stærk kultur har stor indflydelse på om projektet skal lykkes.

- Kulturen er et vigtigt incitament. Hvis de unge, som drager ud for at tilegne sig viden, skal komme tilbage, så skal den have noget at komme tilbage til – så skal de have noget at længes efter. Her er det en fordel, at kulturen indebærer en kraftig tilskyndelse til at vende tilbage og bidrage lokalt, siger Lise Lyck.

Uddannelse på stedet

Samtlige oplægsholdere på konferencen i Tórshavn understregede vigtigheden af opretholdelse og udvikling af uddannelsen på lokalt plan, og her tænkes på målrettet uddannelse med tilknytning til de eksisterende erhverv i lokalområderne.

Men yderområder undgår næppe at stå som eksportør af kloge hoveder, idet der altid vil være en stor del af ungdommen, som rejser væk for at studere, og en hel del af dem kommer ikke tilbage, enten fordi de har etableret sig i storby miljøet, eller at hjemstavnene ikke har jobs, som svarer til uddannelsen.

Grønland er, ifølge Lise Lyck, det mest sigende eksempel på vel uddannede mennesker, som i høj grad vælger at bosætte sig i det land, hvor de har taget uddannelsen.

På Færøerne har man i nogen grad lykkedes at få unge til at flytte hjem efter endt uddannelse, omend tilbageflytningen ikke holder måltallene, som lokalmyndighederne har stillet i planen om at sætte en stopper for fraflytningen.

Åland oplever også, at en stor del af ungdommen ikke kommer tilbage, men alligevel har Åland haft en stabil tilflytning og befolkningsvækst de seneste mange år, idet det specialiserede erhvervsliv inden for shipping, banking, forsikring og på det seneste IT og især gaming, tiltrækker udenlandsk arbejdskraft med specifik viden inden for netop disse specialområder.

Glem ikke kvinderne

Færøerne er ifølge Lise Lyck en rollemodel med hensyn til at drage fordel af arbejdskraftens mobilitet.

- Vi ser mange færinger med høje uddannelser inden for de maritime fag, som drager væk for at arbejde i fiskeri og offshore-industrien, men bibeholder deres bopæl på Færøerne. Hvis det ikke var lykkedes for Færøerne at tilskynde disse folk til at beholde bopælen, kunne det være et problem for øerne, fordi det er ikke så lidt penge, som disse mennesker tilfører øsamfundet, siger Lise Lyck, som godt kunne en mulighed i at Færøerne gennem skattepolitikken kunne tilskynde endnu flere at vælge Færøerne som base.

Og så et sidste men vigtigt budskab.

- Tænk på kvindelige arbejdspladser. Det er ikke nok at satse på de tunge erhvervsgrøene, som ikke har tiltrækning hos det kvindelige køn. Der skal også være jobtilbud til de veluddannede kvinder, hvis det bæredygtige arbejdsmarked i yderområderne skal lykkes, siger Lise Lyck.

Sverige skärper reglerna för offentlig upphandling

Nu ska svenska myndigheter bli skyldiga att se till att leverantörer som tilldelas ett kontrakt vid en offentlig upphandling betalar sina anställda lön enligt kollektivavtal. En utredning har på regeringens uppdrag nyligen lagt fram förslag om hur det ska gå till.

NYHET

28.09.2015

TEXT: KERSTIN AHLBERG, REDAKTÖR EU & ARBETS RÄTT

I Danmark, Finland och Norge är myndigheter sedan länge skyldiga att införa så kallade arbetsklausuler i sina upphandlingskontrakt. Arbetsklausulerna innebär att leverantören måste garantera de arbetstagare som ska arbeta med kontraktet minst de anställningsvillkor som gäller enligt kollektivavtalet på platsen där arbetet utförs.

I Sverige har myndigheterna ingen skyldighet att ställa sådana krav. Men nu ska det bli ändring på det, menar den svenska regeringen. Strax före jul tillsatte den en utredning, som nu har lagt fram sitt förslag.

Risk för oskäliga arbetsvillkor

I vissa fall ska det vara obligatoriskt för myndigheterna att ställa upp särskilda arbetsrättsliga villkor i kontrakten, föreslår utredningen. Det är när upphandlingen gäller en bransch där det finns risk för oskäliga arbetsvillkor, till exempel byggbranschen, städbranschen eller taxi-branschen, där det är allmänt känt att det finns problem. Myndigheten ska då alltid kräva att leverantören tillämpar kollektivavtalets minimiregler om lön, arbetstid och semester.

Utöver detta kan myndigheterna själva bestämma att ställa ytterligare arbetsrättsliga krav, till exempel att leverantören ska betala in premier för tjänstepension och andra typer av kollekti-

vavtalsreglerade försäkringar för sina anställda. På samma sätt ska myndigheterna kunna ställa upp arbetsrättsliga kontraktsvillkor vid upphandlingar i andra branscher än dem där det är obligatoriskt.

"Precist och otvetydigt"

Utredningens kanske svåraste nöt har varit att hitta en lösning som förenar den svenska arbetsmarknadsmodellen med den öppenhet och förutsebarhet som EU:s upphandlingsregler kräver. Upphandlingsreglerna innebär att det så kallade förfrågningsunderlaget som myndigheten skickar ut när den vill ha in anbud måste vara så klart, precist och otvetydigt att "alla rimligt informerade och normalt omsorgsfulla anbudsgivare" ska förstå vad som förväntas av dem.

De ska till exempel inte behöva leta på andra håll för att få reda på vilka löner de ska betala. Därför räcker det inte att myndigheten bara hänvisar till ett visst kollektivavtal – de villkor som leverantörerna ska tillämpa måste finnas med i själva förfrågningsunderlaget. Men i Sverige, som inte har något system med allmängiltiga kollektivavtal, är dessa vanligtvis inte tillgängliga för andra än de avtalslutande parterna själva och deras medlemmar. Frågan var alltså hur myndigheterna ska kunna få tag i

rätt kollektivavtal och identifiera vilka villkor i detta som ska gälla för ett visst kontrakt.

Nyirättad myndighet

Utredningens förslag är att detta sköts av en ny-irättad central myndighet, Upphandlingsmyndigheten, som har i uppgift att stödja andra myndigheter i deras upphandling. Den ska både avgöra i vilka typer av upphandlingar som det ska vara obligatoriskt att ställa upp arbetsrättsliga villkor, och slå fast vilka kollektivavtalsvillkor upphandlande myndigheter i så fall ska föra in i sina kontrakt. Allt ska göras i samråd med arbetsmarknadens parter.

Förslaget är nu ute på remiss, men det står redan klart att det är kontroversiellt. De fackliga organisationerna hade hoppats på ett mer radikalt förslag som innebar att det skulle vara obligatoriskt att ställa arbetsrättsliga villkor vid alla upphandlingar, och att villkoren inte bara skulle gälla kollektivavtalens miniminivåer. Från företagarkåll kritiserar man bland annat att det ska vara möjligt att ställa högre krav på inhemska leverantörer än på utländska företag som tänker utföra kontraktet med utstationerade arbetstagare. Det strider mot EU-rättens princip om likabehandling, menar de. Utredningen förklarar att det tvärtom är en konsekvens av EU-domstolens egen praxis.

Utredningen ska nu arbeta vidare. Anledningen till att Danmark, Finland och Norge ligger så långt före är att de för länge sedan har ratificerat Internationella Arbetsorganisationen, ILO:s, konvention nr 94, vars centrala bestämmelse säger just att arbetstagarna ska garanteras minst de villkor som gäller enligt kollektivavtal på platsen där arbetet utförs. Danmark, Finland och Norge har alltså, till skillnad från Sverige, förbundet sig att göra det. Enligt nya direktiv ska den svenska utredningen undersöka om även Sverige kan ratificera konventionen.

Filippinska sjuksköterskor svär eden under en ceremoni i General Santos City.

OECD: Stor ökning av utlandsfödda läkare och sjuksköterskor

På tio år har antalet sjuksköterskor och läkare som flyttat till ett av de 38 OECD-länderna ökat med 60 procent. Andelen läkare som är födda utomlands utgör nu nästan en tredjedel av alla läkare i Sverige och en fjärdel av läkarna i Norge.

NYHET

28.09.2015

TEXT: BJÖRN LINDAHL, FOTO: PHILIPPINE NURSES ASSOCIATION

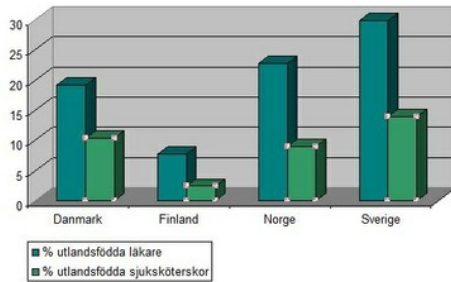
Flyktingkrisen, som har gjort att 800 000 personer ansökte om asyl i ett OECD-land under 2014, varav 600 000 i Europa, har med all rätt fått stor uppmärksamhet. Men antalet personer är ändå inte på samma nivå som den lagliga invandringen till OECD-länderna. Den var 2014 på 4,3 miljoner människor, en ökning med sex procent jämfört med 2013.

Det visar OECD:s årliga migrationsrapport, där ett eget kapitel i år handlar om migrationen av

sjukvårdspersonal. Läkare som söker sig till de industrialiserade länderna kommer framförallt från Indien, medan Filippinerna är världens största exportör av sjuksköterskor.

I de nordiska länderna finns det från 3,3 till 3,9 läkare per tusen invånare. Antalet sjuksköterskor varierar från 11,1 till 15,4 per tusen invånare.

Jämför man andelen utlandsfödda läkare och sjuksköterskor i Norden är skillnaden stor. Finland har den lägsta andelen utlandsfödda läkare, 7,7 procent, och bara 2,4 procent utlandsfödda sjuksköterskor. I Sverige är 29,8 procent av läkarna födda utomlands och 13,9 procent av sjuksköterskorna:

Tal för Island finns inte i denna studie av OECD.

I det övriga OECD är skillnaderna ännu större. Mindre än tre procent av läkarna i Polen och Turkiet är födda utomlands, men 50 procent av läkarna i Australien och Nya Zeeland är det. Andelen utlandsfödda sjuksköterskor i Polen och Slovakien är försumbar, men ligger på 30 procent i Schweiz.

USA, Tyskland och Storbritannien är de länder som flest vårdutbildade flyttar till. Efter den ekonomiska krisen 2008 flyttade också utländsk vårdpersonal från länder i södra Europa till Tyskland och Storbritannien.

Problem för avsändarländerna

För de länder som går miste om sin nyutbildade vårdpersonal skapar detta problem för sjukvården. Världshälsoorganisationen, WHO, införde 2010 en global uppförandekod för hur internationell rekrytering av sjukvårdspersonal bör fungera. (Global Code of Practice on the International Recruitment of Health Personnel, WHO, 2010). Samtidigt har OECD-länderna ökat sin utbildning av sjukvårdspersonal, vilket bromsat invandringen något. Vissa länder, som Finland, Irland och Tyskland har också inlett ett samarbete om utbildningen och rekrytering av sjukvårdspersonal med avsändarländer, för att förhindra att det uppstår problem.

Generellt sätt är sysselsättningen inom sjukvården mindre känslig för ekonomiska konjunkturer än andra delar av ekonomin. Det totala antalet läkare och sjuksköterskor har fortsatt att

öka inom de flesta OECD-länder, även om takten minskat på grund av krisen.

Åtstramningar i den ekonomiska politiken har inte heller i hög grad drabbat sjukvårdspersonalen i de länder som påverkats mest av den ekonomiska krisen. Vissa länder, som Grekland, har emellertid fattat beslut om att tillfällig arbetskraft inte får användas och att bara en av fem personer som slutar ersätts.

Att få arbeta i sin egen takt är inte alla förunt. Här är det danska byggerbetare som tar det lugnt en sommarlag.

Tidspress större arbetsmiljöproblem i Norden än i resten av Europa

Psykosociala riskfaktorer oppfattas som den största utmaningen när den europeiska arbetsmiljöbyrå för andra gången genomför en stor undersökning av arbetsmiljön i de europeiska länderna.

NYHET

28.09.2015

TEXT OCH FOTO: BJÖRN LINDAHL

Den förra undersökningen publicerades 2009 och ESENER-2 bygger vidare på den. Undersökningen visar hur de stora trenderna påverkar arbetsmiljön, som att tjänstesektorn ökar och att arbeidskraften blir äldre. I tabellerna finns också ny kunskap om skillnaderna mellan de nordiska länderna på arbetsmiljöområdet.

Sammanlagt har nästan 50 000 arbetsplatser med mer än fem anställda i 36 europeiska län-

der undersökts. Bland det som präglar de nordiska länderna är:

- Andelen av de anställda som arbetar hemifrån är mycket hög. I Danmark svarar 24 procent av arbetsplatserna att de har sådan personal. Bara Nederländerna har en högre andel, 26 procent.
- Sverige har den högsta andelen i Europa av arbetsplatser där mer än

en fjärdedel av arbeidsstyrkan är äldre än 55 år.

- Sverige ligger också högt i antalet arbeidsplatser som oppger att de har anställda som har svært att forstå det språk som talas.

Den fråga som flest länder anser vara den största utmaningen for arbeidsmiljøen är att behøve hantere besværlige kunder, patienter eller elever. På 58 prosent av de undersøkte arbeidsplatserne i Europa oppfattades det som ett problem, føljt av trøttende arbeidsstøllninger, 56 prosent, og opprepade hand- eller armrørelser, 52 prosent.

Olika sektorer har ulike problem

De besværlige kundene/pasientene og elevene er størst innen handel, transport, hotell/restaurant- og rekreasjonsvirksomhet. I disse bransjer oppger har 75 prosent av de europeiske arbeidsplatserne det som ett arbeidsmiljøproblem.

På samme måte er risiko for ulykker med maskiner eller handverktøy noe som prægler både byggevirksomheten (82 prosent) og jordbruk, skogsbruk og fiske (78 prosent).

Den arbeidsmiljørisiko som oppfattes som minst forekommende i Europa er diskriminering på grunn av kjønn, alder eller etnisk opprinnelse. Bare på to prosent av arbeidsplatserne oppfattes det som ett problem.

Samtidig peker undersøkningen på at det finnes store utfordringer i arbeidsmiljøarbeidet:

- Det er interessant å notere at blant de arbeidsplatser som utfør risikoestimater og som oppger at de har personal som arbeider hemifra angir endast 29 prosent at disse risikoestimater inkluderer hjemarbeidsplatsen, påpekes det i utredningen.

- Her er siffrerne høgst for arbeidsplatser innen offentlig forvaltning (40 prosent). Åven om resultatene endast motsvarer 13 prosent av samtlige undersøkte arbeidsplatser ska de ses som en indikasjon på arbeidsmiljøstrategier i samband med nye, framvæxende trender i spørsmål om arbeidsorganisering

Med så store skillnader mellom ulike bransjer bør statistikk mellom ulike länder behandles forsiktig. Men det er ändå overraskende store

skillnader mellom de nordiske ländernes svar på spørsmålene.

Finland ligger til eksempel høgst av alle europeiske länder i å ansette psykologer i arbeidsmiljøarbeidet, antingen anställda internt eller sådanne som ansettes eksternt. På 60 prosent av arbeidsplatserne sker det, medan motsvarende tal i Norge er 24 prosent og i Island 13 prosent.

- Betydende forändringar i arbeidslivet leder til framvæxende psykososiale risikoer. Sådanne risikoer, som er kopplade til arbeidets utforming, organisering og ledning og til det økonomiske og sosiale sammenheng, medfører en økt stressnivå og kan lede til alvorlige forringelser av den psykiske og fysiske helsen, varner utredningen.

Tidspress spesielt nordisk fenomen

Tidspress er vanligast blant arbeidsplatser i de nordiske länderne og deretter er det ett gap til øvrige länder:

I Sverige og Finland oppger 74 prosent av arbeidsplatserne at tidspress er ett problem. Deretter kommer Danmark med 73 prosent og Norge og Island med 71 prosent.

Neste land i ordningen er Nederlandene (62 prosent). De som står for de lägste siffrerne er Tyrkiet (15 prosent), Litauen (16 prosent) og Italia (21 prosent).

Det viktigaste skålet til at virksomhetene prioriterer arbeidsmiljøarbeidet er at de måste oppfylle rettslige krav. Samtidig oppges de største hindrene for å ta itu med arbeidsmiljøspørsmål være de rettslige forpliktelsernes kompleksitet (40 prosent av arbeidsplatserne i EU-28) føljt av pappersarbeidet (29 prosent). I de nordiske länderne handler det derimot mer om mangel på tid og personal.